

Η λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο

Βογιαζίδης Ν.*, Παππιάς Β.** , Λουκίσσας Φ.***

Περίληψη

Ο βαθμός λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο και ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι διάφοροι τοπικοί παράγοντες του δημόσιου βίου (εκλεγμένοι τοπικοί άρχοντες, διορισμένα διοικητικά στελέχη, εκπρόσωποι της κοινωνίας πολιτών), την άσκηση των καθηκόντων τους, αποτελούν τα αντικείμενα ερευνητικού έργου που ανέλαβε ερευνητική ομάδα του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης.

Το έργο εντάσσεται στο πλαίσιο διεθνούς μελέτης που κάλυψε τριάντα (30) χώρες στην Ευρώπη, την Ασία και την Αμερική, επέτρεψε τη σύγκριση της Ελλάδος, κατά την περίοδο της εφαρμογής του μεταρρυθμιστικού προγράμματος "Καποδίστριας", με άλλες χώρες με αρκετά διαφορετικές δομές και παραδόσεις τοπικής αυτοδιοίκησης.

1. Εισαγωγή, στόχος και μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα εργασία στηρίζεται σε πορίσματα ερευνητικού έργου το οποίο εστιάζεται στον εκδημοκρατισμό σε τοπικό επίπεδο, διεθνώς. Εξετάζει τα πιστεύω, αξίες και συμπεριφορά τοπικών ηγετών, εκλεγμένων και διορισμένων πολιτικών. Ξεκινά από την αρ-

---

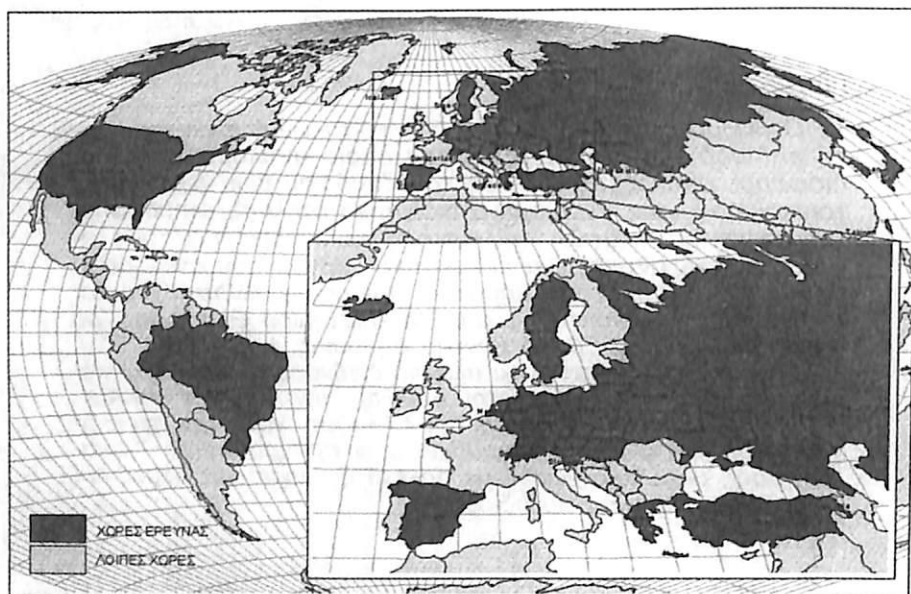
* Διδάσκων, Παν/μιον Θεσσαλίας.

** Επίκουρος Καθηγητής, Παν/μίου Θεσσαλίας.

*** Καθηγητής, Παν/μίου Θεσσαλίας

χή ότι η δημοκρατική πρακτική και διακυβέρνηση πρέπει να έχει τοπικές βάσεις για να έχει πολιτική σταθερότητα, μια απαραίτητη συνθήκη για οικονομική ανάπτυξη και ευημερία.

Η έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο μιας συνεχιζόμενης διεθνούς συγκριτικής μελέτης που έχει ήδη ολοκληρωθεί σε πάνω από 850 πόλεις σε 30 διαφορετικές χώρες, με συνεντεύξεις από 13.400 τοπικούς ηγέτες, η οποία άρχισε την δεκαετία του 1960. Ήδη έχουν δημοσιευθεί αποτελέσματα από προηγούμενες φάσεις σε 10 χώρες (βλέπε Β. Jacob, Η. Teune, and Κ. Ostrowski, 1993), ενώ η πιο πρόσφατη έκδοση είναι του 1999 (Β. Jacob, W. Linder, R. Nabholz, C. Heierli).

Χάρτης χωρών που συμμετέχουν / συμμετείχαν στη διεθνή έρευνα

Η εκπόνηση της έρευνας στη χώρα μας έγινε από ερευνητική ομάδα του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης, με χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Κλεισθένης και με φορέα διαχείρισης την Ε.Ε.Τ.Α.Α.¹

Η Ελλάδα βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε μία ιδιαίτερα σημαντική καμπή στον εκσυγχρονισμό των δημοκρατικών θεσμών με την εφαρμογή του β' βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης. Ένας τρόπος εκσυγχρονισμού είναι η ανάπτυξη σχέσεων με τον υπόλοιπο κό-

σμο και συγχρόνως η αλλαγή των νοοτροπιών και αξιών στις οποίες στηρίζεται κυρίως η ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός. Ο Arf Gongs, Πρόεδρος της Ουγγρικής Δημοκρατίας είχε πει ότι "Η κατάργηση του δικτατορικού καθεστώτος ήταν σχετικά ένα εύκολο έργο, η δημιουργία ενός νέου πολιτικού θεσμικού πλαισίου ήταν κάπως δυσκολότερο, η αναδιοργάνωση και ο επαναπροσανατολισμός της οικονομίας ήταν και συνεχίζει να είναι πολύ δυσκολότερο έργο, αλλά το πιο δύσκολο από όλα ήταν η αλλαγή της νοοτροπίας και των αξιών των ανθρώπων ... " (B. Jacob, H. Teune, and K. Ostrowski, 1993).

Η επέκταση της έρευνας αυτής στην χώρα μας είναι φυσικό ότι δεν προσδοκά να φέρει τέτοιου είδους αλλαγές, αλλά επιδιώκει να δώσει μία πρώτη προσέγγιση της κατάστασης στην Ελλάδα καθώς και τη δυνατότητα να γίνουν συγκρίσεις με άλλες χώρες.

Στο πρώτο στάδιο, η επιστημονική ομάδα απασχολήθηκε με την προσαρμογή της μεθοδολογίας στα Ελληνικά δεδομένα. Η έρευνα πεδίου άρχισε τον Ιανουάριο 1999 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 1999.

Η έρευνα έτυχε να συμπέσει με την αλλαγή του χάρτη των Ο.Τ.Α. από την εφαρμογή του Προγράμματος Ι. Καποδίστριας και οι συνεντεύξεις έγιναν με τους νέους τοπικούς ηγέτες που ανέλαβαν μετά τις εκλογές του 1998. Είναι γνωστό ότι οι Ο.Τ.Α., στο πλαίσιο του προγράμματος Ι. Καποδίστριας, μειώθηκαν από 5.921 σε 1.033 (ΥΠΕΣΔΑ, 1998).

Οι εργασίες ολοκλήρωσης του ερευνητικού προγράμματος περιέλαβαν:

1. Οργάνωση της Επιστημονικής ομάδας
2. Προσδιορισμό της μεθοδολογίας της έρευνας
  - α) Μετάφραση και προσαρμογή του ερωτηματολογίου στα ελληνικά δεδομένα
  - β) Επιλογή δείγματος Ο.Τ.Α. και τοπικών ηγετών σε συνεργασία με το ΥΠΕΣΔΔΑ
3. Συλλογή στοιχείων με συνεντεύξεις σε τριάντα (30) Δήμους
4. Δημιουργία Βάσης Δεδομένων
5. Στατιστική περιγραφική επεξεργασία και σχολιασμό αποτελεσμάτων
6. Οργάνωση και πραγματοποίηση διεθνούς ημερίδας όπου παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της έρευνας. Η ημερίδα πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το ΕΚΔΔ και με συμμετοχή ξένων εμπειρογνομώνων, για την επίτευξη συγκρίσεων με τα αντίστοιχα αποτελέσματα από τη διεθνή εμπειρία.

Για να επιτευχθούν συγκρίσιμα αποτελέσματα με αυτά των άλλων κρατών, ακολουθήθηκε, όσο ήταν δυνατόν, μια παρόμοια μεθοδολογία επιλογής δείγματος και χρήση του ερωτηματολογίου που έχει χρησιμοποιηθεί και σε άλλες χώρες. Εκτιμήθηκε ότι ήταν ανάγκη να επιλεγεί ένα δείγμα περίπου δεκαπέντε (15) τοπικών "ηγετών" από 27 Ο.Τ.Α.

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε μέσω προσωπικής συνέντευξης (διάρκειας περίπου μίας ώρας) με εκλεγμένους ή/και διορισμένους τοπικούς "ηγέτες". Οι ηγέτες αυτοί περιελάμβαναν: Περιφερειάρχες, Μητροπολίτες, Νομάρχες, Δημάρχους, Δημοτικούς συμβούλους, Προϊσταμένους υπηρεσιών π.χ. Πρόνοιας, (ΙΚΑ, ΟΑΕΔ, ΝΕΛΕ), Υγείας, Κατοικίας, Οικονομίας (Τεχνικά, Βιομηχανικά και Εμπορικά Επιμελητήρια), Παραγωγικούς φορείς, Συνεταιρισμούς, Πολιτιστικούς και Αθλητικούς Συλλόγους, Παιδείας (ΑΕΙ, ΤΕΙ, Λύκεια, Γυμνάσια), κλπ. Το δείγμα των ΟΤΑ επελέγη κατά τρόπο ώστε να είναι αντιπροσωπευτικό των διαφόρων μεγεθών και της γεωγραφικής κατανομής των πόλεων.

Το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε από το αντίστοιχο διεθνές και τροποποιήθηκε σύμφωνα με τις ανάγκες της ελληνικής έρευνας και πραγματικότητας. Η μετάφραση και προσαρμογή του ερωτηματολογίου στα ελληνικά δεδομένα, έγινε όσον ήταν δυνατόν χωρίς να αλλοιωθεί ο στόχος της διατήρησης των βασικών ερωτήσεων. Υπενθυμίζεται ότι το αρχικό ερωτηματολόγιο αναφερόταν κυρίως σε προβλήματα των χωρών του Σοβιετικού καθεστώτος.

Οι ερωτήσεις έχουν δομηθεί με τρόπο ώστε να είναι δυνατή η διασταύρωση της αξιοπιστίας των απαντήσεων, καθώς και η εξαγωγή άμεσων συμπερασμάτων. Περιλαμβάνει πενήντα (50) βασικές ερωτήσεις που στοχεύουν στον προσδιορισμό της στάσης των τοπικών "ηγετών" σε θέματα που καθορίζουν τον βαθμό εφαρμογής της δημοκρατίας, αλλά και άσκησης της εξουσίας σε τοπικό επίπεδο, καθώς και το βαθμό διαμόρφωσης δημοκρατικής συνείδησης. Οι ερωτήσεις αφορούν βασικές θεματικές ενότητες που οι κυριότερες από αυτές είναι οι ακόλουθες:

- Εντοπισμός ζητημάτων που αποτελούν προβλήματα στο Δήμο,
- Εκτιμήσεις για τον βαθμό εξουσιών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης,
- Θέματα αρμοδιοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης,
- Θέματα συμμετοχής πολιτών στη Διοίκηση και στη λήψη αποφάσεων,
- Θέματα πρόσβασης στα κέντρα λήψης αποφάσεων,
- Κοινωνικές στάσεις, απόψεις και εκτιμήσεις,

- Κοινωνικά ζητήματα και ζητήματα μειονοτήτων,
- Θέματα πολιτικής στάσης και παρεμβάσεων,
- Στοιχεία καθορισμού προσωπικού προφίλ.

Γενικά παρουσιάστηκαν διαφορετικές αντιδράσεις σε διαφορετικούς ΟΤΑ. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι υπεύθυνοι της συνέντευξης αντιμετώπισαν δυσκολίες στην προσπάθεια να κλείσουν ραντεβού με φορείς, και στη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, όπως σε μικρότερα αστικά κέντρα, η έρευνα διεξήχθη χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Σύμφωνα με τα σχόλια των συνεντευκτών, οι λόγοι έχουν να κάνουν με τις διαφορές στην προθυμία των τοπικών ηγετών και φορέων να δώσουν συνεντεύξεις, αλλά και στην ίδια την προσωπικότητα των συνεντευκτών. Ένας επιπλέον παράγοντας εκτιμάται ότι είναι και η σύμπτωση της έρευνας με την αλλαγή των δημοτικών αρχών και την εφαρμογή του Προγράμματος Ι. Καποδίστριας. Ιδιαίτερα προβλήματα και καθυστερήσεις παρατηρήθηκαν σε ορισμένες πόλεις, όπως: Αθήνα, Μαρούσι, Ίλιον και Θεσσαλονίκη.

Η επεξεργασία των ερωτηματολογίων στηρίχθηκε στη δημιουργία ψηφιακής βάσης δεδομένων, κυρίως, για τους επόμενους λόγους:

- A) επίτευξη συμβατότητας με τις διεθνείς βάσεις δεδομένων, και
- B) διασφάλιση της μέγιστης δυνατότητας επεξεργασίας των δεδομένων.

Για τις ανάγκες ψηφιοποίησης των ερωτηματολογίων, σχεδιάστηκε ειδική φόρμα εισαγωγής των δεδομένων, όπου για την ελαχιστοποίηση των λαθών εισαγωγής, σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν αυτοματοποιημένοι έλεγχοι. Παράλληλα, ακολουθήθηκαν εξ αρχής κανόνες για την επίτευξη της κανονικοποίησης των δεδομένων. Συνολικά συλλέχθηκαν 340 ερωτηματολόγια, από τους 27 επιλεγμένους ΟΤΑ, εκ των οποίων τα δύο κρίθηκαν απολύτως ελλιπή και έτσι το τελικό δείγμα διαμορφώθηκε στα τριακόσια τριάντα οκτώ (338). Η επεξεργασία τους αποτελείται από τρία στάδια:

- Πιλοτική στατιστική επεξεργασία για τον εντοπισμό των τυχόν λαθών κατά τη διάρκεια εισαγωγής των δεδομένων (κυρίως για εκείνα τα λάθη που οφείλονται στους κανόνες εισαγωγής - κανονικοποίησης που τέθηκαν), αλλά και για τον έλεγχο της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος.
- Περαιτέρω κανονικοποίηση και διόρθωση των δεδομένων, η οποία στηρίχθηκε κυρίως στα αποτελέσματα του προηγούμενου σταδίου. Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στην κωδικοποίηση των ανοι-

κτών ερωτήσεων, ενώ, αφού καταγράφηκαν αναλυτικά όλες οι απαντήσεις, ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με ποιοτικά κριτήρια.

- Τελική στατιστική επεξεργασία, η οποία ξεκίνησε αφού ολοκληρώθηκε η συλλογή - ψηφιοποίηση των ερωτηματολογίων και, κυρίως, ο τελικός έλεγχος της βάσης δεδομένων.

Οι πόλεις στις οποίες μοιράστηκαν ερωτηματολόγια ομαδοποιούνται ως ακολούθως:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Ομαδοποίηση πόλεων συμπλήρωσης ερωτηματολογίων

ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΕΩΝ		
Πληθυσμός	#	%
0 - 25.000	104	30,8%
25.001 - 50.000	66	19,5%
50.001 - 100.000	108	32,0%
100.001 - 250.000	41	12,1%
250.001 +	19	5,6%
Περιοχή	#	%
Αττική	61	18,7%
Λοιπή Ελλάδα	277	82,0%
Σύνολο	338	100,0%

Οι κατηγορίες των τοπικών ηγετών και παραγόντων που επιτεύχθηκαν κατά τη δειγματοληψία, είναι οι ακόλουθες:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Ιδιότητα Τοπικών Ηγετών

Αντιδήμαρχοι	30	8,9%	9,5%
Αντινομάρχες	5	1,5%	1,6%
Ιερείς	9	1,5%	2,8%
Βουλευτές	17	5,0%	5,4%
Γεν. Γραμματέας Περιφέρειας	4	1,2%	1,3%
Υπηρεσιακοί παράγοντες/διευθυντές υπηρεσιών ή αναπτυξιακών εταιρειών	37	10,9%	11,7%
Δημοτικοί σύμβουλοι	50	14,8%	15,8%
Δήμαρχοι	21	6,2%	6,6%
Διευθυντές σχολείων/εκπρόσωποι σχολικών επιτροπών/συλλόγων γονέων και κηδεμόνων	12	3,6%	3,8%
Επικεφαλής ψηφοδελτίων μειοψηφίας	8	2,4%	2,5%
Μητροπολίτες	2	0,6%	0,6%
Μουφτής Κομοτηνής	1	0,3%	0,3%
Νομάρχες	12	3,6%	3,8%
Νομαρχιακοί σύμβουλοι	5	1,5%	1,6%
Πρόεδροι δημοτικού συμβουλίου	8	2,4%	2,5%
Πρόεδροι/εκπρόσωποι πολιτιστικών/εθνικοτοπικών/αθλητικών συλλόγων	15	4,4%	4,7%
Εκπρόσωποι αγροτικών συνεταιρισμών/συλλόγων	11	3,3%	3,5%
Πρόεδροι/εκπρόσωποι εμποροβιομηχανικών/βιοτεχν. επιμελητηρίων/συνδέσμων βιομηχανιών	13	3,8%	4,1%
Πρόεδροι/εκπρόσωποι σωματείων εργαζομ. Ο.Τ.Α.	11	3,3%	3,5%
Υπουργός Αιγαίου	1	10,3%	0,3%
Πρόεδροι τοπικών ΤΕΕ/δικονομικού Επιμελητηρίου	6	1,8%	1,9%
Αιρετοί παράγοντες/πρόεδροι δημοτικών/νομαρχιακών οργανισμών/επιχειρήσεων και αναπτυξιακών εταιρειών	15	4,4%	4,7%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	316	93,5%	100,0%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	338	100,0%	

2. Ανάλυση στοιχείων

Τα αποτελέσματα που προσφέρει η έρευνα πεδίου, κυρίως μέσα από τις απαντήσεις των ανταποκριτών στο εκτενές ερωτηματολόγιο αλλά και τις παρατηρήσεις των συνεντευκτών, μπορούν να καταταγούν σε τρεις κύριες ενότητες, οι οποίες αφορούν:

- 1) τα προσωπικά στοιχεία των "τοπικών ηγετών" των πόλεων του δείγματος και συνεπώς, ανάλογα με το βαθμό της αντιπροσωπευτικότητάς του, και το σύνολο της ελληνικής "τοπικής ηγεσίας".
- 2) τις απόψεις των τοπικών ηγετών για τη σημερινή κατάσταση στο χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης και κοινωνίας, και
- 3) τις απόψεις τους για το πώς θα ήθελαν οι ίδιοι να εξελιχθεί ο χώρος αυτός.

Έτσι, ενώ από την ενότητα (2) αντλούμε στοιχεία για το σημερινό 'είναι' της τοπικής αυτοδιοίκησης και κοινωνίας κατά την αντίληψη πάντα των κύριων τοπικών παραγόντων, από την ενότητα (3) γνωρίζουμε το 'δέον' που οι παράγοντες αυτοί επιτάσσουν, τα οράματα και τους στόχους τους για το μέλλον. Επίσης, ένας συνδυασμός των στοιχείων που μας παρέχουν οι ενότητες (2) και (3), καθώς και ο αυτοπροσδιορισμός της θέσης των ανταποκριτών στην ιδεολογική κλίμακα "αριστερά-δεξιά", μας επιτρέπουν να προβούμε σε μια στοιχειώδη ιχνογράφηση του ιδεολογικοπολιτικού προφίλ των τοπικών ηγετών.

Τέλος, απαντήσεις των ανταποκριτών σε συγκεκριμένη ερώτηση, μας πληροφορούν για τις απόψεις τους όσον αφορά τις επιπτώσεις και προοπτικές της εφαρμογής του προγράμματος 'Καποδίστριας' στην τοπική αυτοδιοίκηση.

2.1. Προσωπικά Στοιχεία Τοπικών Ηγετών

2.1.1. Φύλο

Μια πρώτη παρατήρηση σχετικά με τα προσωπικά στοιχεία των τοπικών ηγετών, είναι η εντυπωσιακή κυριαρχία των ανδρών στο δείγμα της τάξης του 92%², με αντίστοιχη πολύ χαμηλή –φαινομενικά– συμμετοχή των γυναικών στα κοινά [πίνακας 3]. Εδώ θα σημειώσουμε όμως ότι, μιας και σκοπός των συνεντευκτών υπήρξε η επιλογή δείγματος ανταποκριτών στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο αιρετών και υπηρεσιακών παραγόντων, καθώς και της τοπικής κοινωνίας πολιτών, η ιδιαίτερα χαμηλή παρουσία των γυναικών αφορά συνεπώς τις ανώτερες βαθμίδες της τοπικής ηγεσίας και όχι τη συμμετοχή τους στο πολιτικο-αναπτυξιακό γίγνεσθαι των τοπικών κοινωνιών γενικότερα. Παραταύτα, οι γυναίκες δεν αποτελούσαν παρά το 3,6% των εκλεγμένων δημοτικών και κοινοτικών συμβούλων της περιόδου 1994-98³ (καθώς και το 6,3% των μελών της Βουλής των Ελλήνων το Μάρτιο του 2000,

το χαμηλότερο ποσοστό από όλα τα κοινοβούλια των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Κατανομή ανά φύλο

Φύλο	#	%
Άρρεν	307	92%
Θήλυ	25	8%
Σύνολο	332	100%

Επίσης, αν και το δείγμα των γυναικών είναι αρκετά μικρό, γεγονός που περιορίζει την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων που μας παρέχει, παρατηρείται ότι ένα σχετικά μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών τοπικών ηγετών (87,2%) έχει παιδιά, σε σχέση με αυτό των γυναικών (75%), στοιχείο που ίσως συντείνει στο συμπέρασμα ότι είναι ευκολότερο για τους άνδρες να συνδυάζουν μια σημαντική, υψηλόβαθμη συμμετοχή στα κοινά με το ρόλο του πατέρα, από ό,τι για τις γυναίκες, μια αντίστοιχη συμμετοχή με το ρόλο της μητέρας.

2.1.2. Μορφωτικό επίπεδο

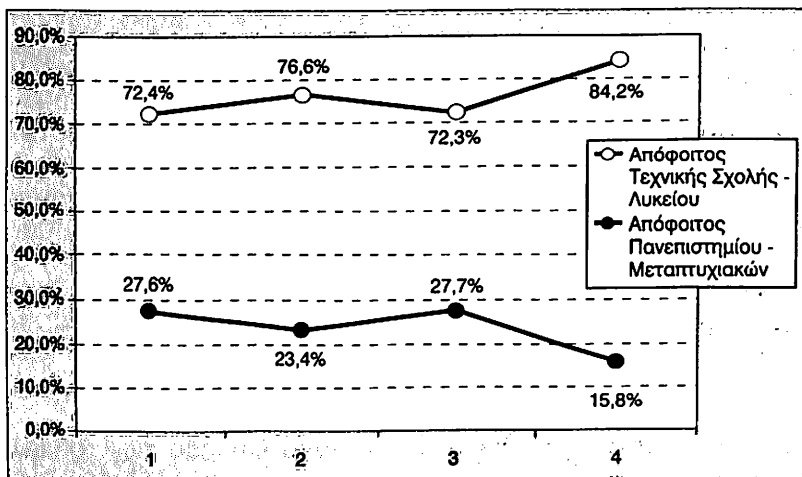
Είναι χαρακτηριστικό ότι το μορφωτικό επίπεδο των τοπικών ηγετών εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλό, μιας και το 75% του δείγματος κατέχει πανεπιστημιακό τίτλο σπουδών, από το οποίο το 58% σε επίπεδο πρώτου πτυχίου και το 17% σε μεταπτυχιακό [πίνακας 4]. Συγκριτικά παρατηρείται ότι ίδιο σχεδόν (76%) είναι το ποσοστό πτυχιούχων πανεπιστημίου ανάμεσα στα μέλη του Ευρωκοινοβουλίου που εκλέχθηκαν στις ευρωεκλογές του Ιουνίου του 1999.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
Επίπεδο σπουδών

Επίπεδο σπουδών	#	%
Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής	21	7%
Απόφοιτος Λυκείου	58	18%
Απόφοιτος Πανεπιστημίου	187	58%
Με μεταπτυχιακές σπουδές	54	17%
Σύνολο	320	100%

Επίσης, το ποσοστό πτυχιούχων τοπικών ηγετών δεν παρουσιάζει σημαντική διακύμανση ανάλογα με το πληθυσμιακό μέγεθος των μικρών και μεσαίων πόλεων στις οποίες υπηρετούν: 72,4% στις πόλεις μέχρι 25.000 κατοίκων (1), 76,6% στις πόλεις 25.000-50.000 κατοίκων (2) και 72,3% στις πόλεις 50.000-100.000 κατοίκων (3), αυξάνεται όμως στις μεγάλες πόλεις (4) με πάνω από 100.000 κατοίκους (84,2%).

Γράφημα 1
Σχέση επιπέδου σπουδών και κατηγορίας πόλεων

2.1.3. Αντίστοιχες δραστηριότητες γονέων

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μεγάλη πλειοψηφία των τοπικών ηγετών του δείγματος, δεν κατάγεται από γονείς που κατείχαν δημόσια ή πολιτική θέση ή ασκούσαν αντίστοιχες με αυτούς δραστηριότητες. Στο βαθμό που μόνο το 20,9% των ανταποκριτών έχουν πατέρα, και το 2,8% μητέρα, που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ανήκαν στην τοπική ηγεσία της εποχής τους [πίνακας 5], επιβεβαιώνεται –κατά κάποιο τρόπο– ο κοινωνικά ανοιχτός χαρακτήρας της τοπικής αυτοδιοίκησης και κοινωνίας που επιτρέπει, σε επίρρωση της δημοκρατικής λειτουργίας τους, την ανέλιξη σε –υψηλές θέσεις της τοπικής ηγεσίας– ατόμων, που δεν είχαν απαραίτητα στήριξη, οφειλόμενη στις κοινωνικο-ταξικές τους καταβολές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
Κατοχή δημόσιας ή πολιτικής θέσης από τους γονείς

Κατοχή δημόσιας ή πολιτικής θέσης	Πατέρας			Μητέρα		
	Ναι	69	20,4%	20,9%	9	2,7%
Όχι	261	77,2%	79,1%	310	91,7%	97,2%
Σύνολο απαντήσεων	330	97%	100%	319	94,4%	100%
Σύνολο ερωτηματολογίων	338	100%		338	100%	

2.1.4. Εντοπιότητα

Παρατηρείται επίσης ότι ένα σημαντικό ποσοστό των τοπικών ηγετών του δείγματος (44,7%) δεν έχει γεννηθεί στο δήμο στον οποίο δραστηριοποιείται, στοιχείο που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εντοπιότητα δεν αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση στη διαδικασία ανάδειξης των τοπικών ηγεσιών, επιπλέον επιβεβαίωση του ανοιχτού χαρακτήρα της τοπικής αυτοδιοίκησης και κοινωνίας. Παραταύτα ένα τέτοιο συμπέρασμα θα πρέπει στην προκειμένη περίπτωση να μετριαστεί από το γεγονός ότι η εντοπιότητα εκλαμβάνεται εδώ με την αρκετά στενή έννοια να έχει γεννηθεί ο ανταποκριτής μέσα στα όρια του υπό εξέταση δήμου. Στο βαθμό που η έρευνα αναφέρεται σε πληθυσμιακά μεγάλους δήμους, είναι φυσικό πολλοί ανταποκριτές να έχουν γεννηθεί σε γειτονική αγροτική περιοχή και να έχουν μετοικήσει στην πλησιέστερη πόλη, ή αντίστοιχα να έχουν γεννηθεί και να δραστηριοποιούνται ως εκπρόσωποι της τοπικής ηγεσίας σε δύο διαφορετικούς δήμους, του ίδιου όμως ευρύτερου μητροπολιτικού συγκροτήματος.

2.2. Το 'Είναι' της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Κοινωνίας

2.2.1. Έλλειμμα αρμοδιοτήτων και εξουσιών

Ένα κύριο χαρακτηριστικό της τοπικής αυτοδιοίκησης σήμερα, που οι τοπικοί ηγέτες αποτυπώνουν στις απαντήσεις τους, είναι το σημαντικό έλλειμμα αρμοδιοτήτων και εξουσιών που πιστεύουν ότι αντιμετωπίζει σε σχέση πάντα με το μέγεθος των προβλημάτων της περιοχής τους. Η παράμετρος αυτή, η οποία προφανώς περιορίζει την ευχέρεια δράσης των τοπικών ηγεσιών, δε φαίνεται

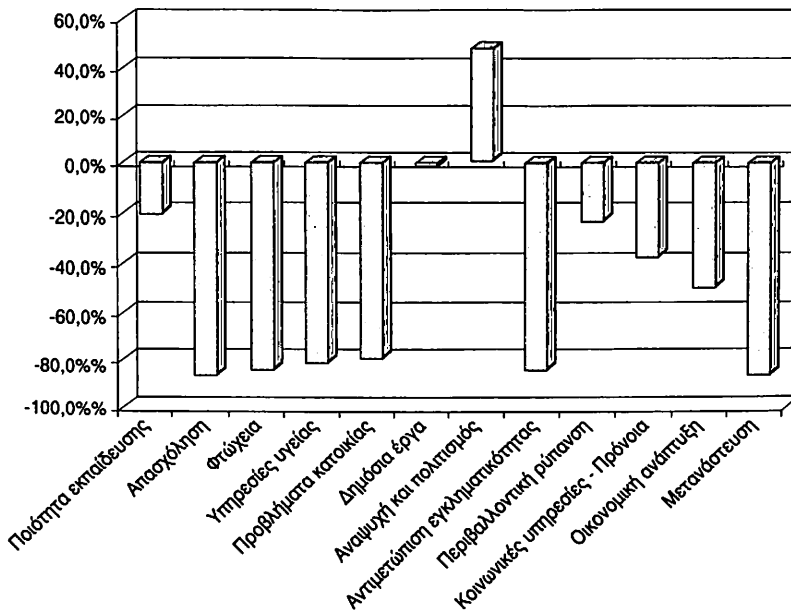
να αλλάζει κατά την αντίληψή τους με την εφαρμογή του προγράμματος 'Καποδίστριας', αφού και στις συνεντεύξεις τους, που έγιναν τους πρώτους μήνες εφαρμογής του προγράμματος, ελάχιστα αναφέρονται στις όποιες επιπτώσεις του στο τομέα των αρμοδιοτήτων και εξουσιών (βλέπε και § 2.5). Θα παρατηρούσαμε συνεπώς μια αναντιστοιχία ανάμεσα στη de jure διεύρυνση των αρμοδιοτήτων και εξουσιών του α' βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης που το πρόγραμμα 'Καποδίστριας' επιφέρει και την de facto μη 'αναγνώριση' των νέου θεσμικού περιβάλλοντος από τους τοπικούς ηγέτες.

Το έλλειμμα αρμοδιοτήτων και εξουσιών, που υπολογίζεται ως η διαφορά ανάμεσα στο ποσοστό των ανταποκριτών που θεωρεί επαρκείς 'τις εξουσίες και την αυτονομία δράσης της τοπικής διοίκησης' και αυτό που τις θεωρεί ανεπαρκείς, εμφανίζεται ιδιαίτερα σημαντικό σε μια σειρά τομέων που παραδοσιακά αποτελούν ευθύνη της κεντρικής διοίκησης, όπως η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας (_85,2%), τα προβλήματα της εισροής αλλοδαπών μεταναστών (_87,8%), της απασχόλησης (_86,2%), της φτώχειας (_84,4%), της κατοικίας (_79,6%) και η λειτουργία των υπηρεσιών υγείας (_82%), ενώ ο μόνος τομέας στον οποίον η τοπική αυτοδιοίκηση παρουσιάζει επάρκεια αρμοδιοτήτων και εξουσιών είναι η αναψυχή και ο πολιτισμός (+48,4%) [πίνακας 6 και γράφημα 2]. Θα μπορούσαμε ίσως σχετικά να συμπεράνουμε ότι, αν και αδύναμη στην αντιμετώπιση θεμάτων που ξεπερνούν τα γεωγραφικά όρια του κάθε ΟΤΑ, η τοπική αυτοδιοίκηση, μέσω της ευχέρειας δράσης που διαθέτει στο χώρο της αναψυχής και του πολιτισμού, έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει ουσιαστικά στη σύνθετη διαδικασία σφυρηλάτησης και προβολής της ταυτότητας του τόπου και πληθυσμού αναφοράς της, καθοριστικός παράγοντας στη συγκρότηση ενός τοπικού κοινωνικοπολιτικού υποκειμένου, ικανού ταυτόχρονα να αφομοιώνει τις όποιες εσωτερικές του αντιθέσεις αλλά και να διαπραγματεύεται αποτελεσματικά με άλλα κοινωνικοπολιτικά υποκείμενα, στα διάφορα επίπεδα της διοίκησης και των θεσμών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
Τομείς στους οποίους η τοπική αυτοδιοίκηση
έχει εξουσίες και αρμοδιότητες

	Σημαντική εξουσία		Ανεπαρκής εξουσία		Σύνολο	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
Ποιότητα εκπαίδευσης	132	39,8%	200	60,2%	332	100%
Απασχόληση	23	6,9%	312	93,1%	335	100%
Φτώχεια	26	7,8%	308	92,2%	334	100%
Υπηρεσίες υγείας	30	9,0%	303	91,0%	333	100%
Προβλήματα κατοικίας	34	10,2%	298	89,8%	332	100%
Δημόσια έργα	163	48,9%	170	51,1%	333	100%
Αναψυχή και πολιτισμός	247	74,2%	86	25,8%	333	100%
Αντιμετώπιση εγκληματικότητας	24	7,4%	302	92,6%	326	100%
Περιβαλλοντική ρύπανση	125	37,8%	206	62,2%	331	100%
Κοινωνικές υπηρεσίες - Πρόνοια	102	31,0%	227	69,0%	329	100%
Οικονομική ανάπτυξη	80	24,1%	252	75,9%	332	100%
Μετανάστευση	20	6,1%	308	93,9%	328	100%

Γράφημα 2
Έλλειμμα αρμοδιοτήτων και εξουσιών

2.2.2. Εκτίμηση προβλημάτων

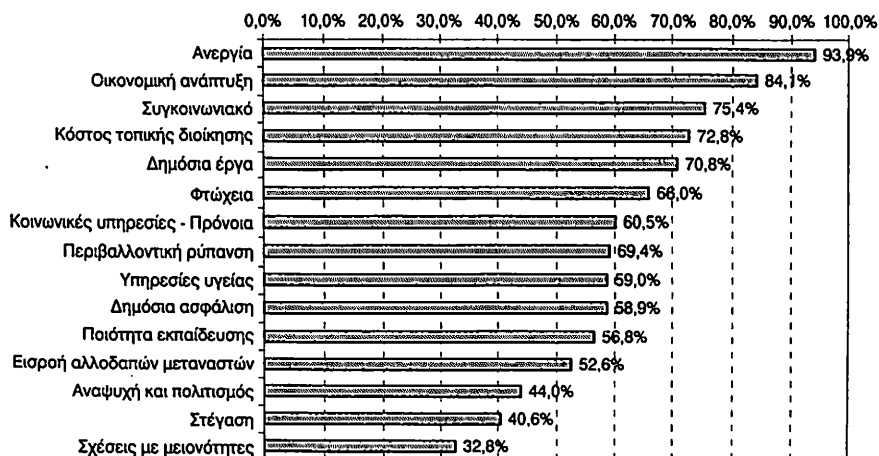
Το έλλειμμα αρμοδιοτήτων και εξουσιών που πιστοποιούν οι τοπικοί ηγέτες, αντανακλάται σε κάποιο βαθμό και στην εκτίμησή τους για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν η τοπική αυτοδιοίκηση και κοινωνία. Έτσι, η ανεργία (απασχόληση) και η φτώχεια, τομείς μεγάλου ελλείμματος αρμοδιοτήτων για την τοπική αυτοδιοίκηση, θεωρούνται σοβαρά ή πολύ σοβαρά προβλήματα από το 93% και 66% των ανταποκριτών αντίστοιχα, ενώ ο τομέας της αναψυχής και του πολιτισμού, πλεονασματικός όσον αφορά τις αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης, απασχολεί ως τέτοιο πρόβλημα μόνο το 44% [πίνακας 7 και γράφημα 3]. Σημαντική εξαίρεση στη σχέση αυτή ελλείμματος αρμοδιοτήτων - σοβαρότητας προβλήματος, αποτελούν τα θέματα της εγκληματικότητας και της εισροής αλλοδαπών μεταναστών. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στην 'ανοικτή' ερώτηση για 'τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο δήμος', το θέμα της εισροής μεταναστών και της δημόσιας ασφάλειας επικαλούνται μόνο το 3% και 1,5% των τοπικών ηγετών αντίστοιχα [πίνακας 8].

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Εκτίμηση προβλημάτων (κλειστή ερώτηση)

	Πολύ σοβαρό		Σοβαρό		Όχι τόσο σοβαρό		Δεν είναι πρόβλημα		Σύνολο	
	Αριθμ.	Ποσο%	Αριθμ.	Ποσο%	Αριθμ.	Ποσο%	Αριθμ.	Ποσο%	Αριθμ.	Ποσο%
Ποιότητα εκπαίδευσης	56	17,1%	133	40,5%	105	32,0%	34	10,4%	328	100%
Ανεργία	222	68,7%	68	25,8%	20	8,0%	5	1,5%	333	100%
Φτώχεια	79	24,3%	135	41,5%	97	29,8%	14	4,3%	325	100%
Υπηρεσίες υγείας	68	20,5%	125	37,8%	102	30,8%	36	10,9%	331	100%
Στέγαση	21	6,5%	108	33,5%	142	44,1%	51	15,8%	322	100%
Δημόσια έργα	98	30,2%	130	40,1%	77	23,8%	19	5,9%	324	100%
Συγκοινωνιακό	144	44,4%	101	31,2%	55	17,0%	24	7,4%	324	100%
Αναψυχή και πολιτισμός	52	16,0%	91	27,8%	122	37,3%	62	19,0%	327	100%
Δημόσια ασφάλεια	62	19,1%	107	32,9%	110	33,8%	48	14,2%	325	100%
Περιβαλλοντική ρύπανση	67	20,1%	128	37,8%	112	33,8%	28	8,4%	333	100%
Κοινωνικές υπηρεσίες- Πρόνοια	38	11,6%	158	48,3%	110	33,8%	21	6,4%	327	100%
Εχέσεις με μειονότητες	44	15,3%	63	22,0%	78	27,2%	102	35,5%	287	100%
Οικονομική ανάπτυξη	148	44,9%	134	41,2%	34	10,5%	11	3,4%	325	100%
Κόστος τοπικής διαίκησης	69	28,0%	152	47,8%	61	19,2%	18	5,0%	318	100%
Εισροή αλλοδαπών μεταναστών	64	19,8%	108	33,1%	92	28,2%	62	19,0%	326	100%

Γράφημα 3
Εκτίμηση προβλημάτων (κλειστή ερώτηση)

Στο ερωτηματολόγιο, η αποτύπωση της άποψης των τοπικών ηγετών για τα προβλήματα της περιοχής τους, επιχειρείται με δύο ερωτήσεις, μια 'ανοικτή', όπου οι ανταποκριτές προσδιορίζουν οι ίδιοι τα προβλήματα [πίνακας 8], και μια 'κλειστή', όπου οι πιθανοί προβληματικοί τομείς περιέχονται στην ερώτηση και ζητείται από τους ανταποκριτές να τους εντάξουν σε μια κλίμακα αξιολόγησης της σοβαρότητάς τους [πίνακας 7 και γράφημα 3]. Είναι αξιοσημείωτη η απόκλιση που παρατηρείται συχνά ανάμεσα στα αποτελέσματα για τον ίδιον τομέα, στις δύο ερωτήσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8
Εντόπιση προβλημάτων (ανοικτή ερώτηση)

	#	%
Κυκλοφοριακό	148	43,8%
Ανεργία	133	39,3%
Υποδομές	124	36,7%
Έλλειψη οικονομικών πόρων	63	18,8%
Οικονομική στασιμότητα	51	15,1%
Περιβάλλον	39	11,5%
Αυθαίρετη δόμηση	36	10,7%
Δυσλειτουργία διοίκησης	31	9,2%
Υγεία	28	8,3%
Ποιότητα ζωής	27	8,0%
Καθαριότητα	26	7,7%
Έλλειψη προσωπικού	24	7,1%
Έλλειψη αρμοδιοτήτων	24	7,1%
Πολιτιστικά	19	5,6%
Απορρίματα	19	5,6%
Ποιότητα εκπαίδευσης	13	3,8%
Σχεδιασμός	11	3,3%
Μετανάστευση	10	3,0%
Οικιστικό	7	2,1%
Δημογραφικό	6	1,8%
Ασφάλεια	5	1,5%

2.2.3. Οικολογικά

Μια σειρά οικολογικών προκλήσεων και προβλημάτων, όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση, η μόλυνση του πόσιμου νερού κλπ., παρουσιάζεται σε μια 'κλειστή' ερώτηση και ζητείται από τους τοπικούς ηγέτες να προσδιορίσουν τη σημαντικότητά τους σε τρία διαφορετικά χωρικά επίπεδα: στην τοπική κοινωνία, τη χώρα και τον πλανήτη. Είναι χαρακτηριστικό ότι όσο πιο απόμακρο το επίπεδο αναφοράς από την τοπική κοινωνία, τόσο εντονότερα εμφανίζονται στους ανταποκριτές τα συγκεκριμένα προβλήματα, όπως, για παράδειγμα, η ατμοσφαιρική ρύπανση που αποτελεί πολύ σημαντικό πρόβλημα στην τοπική κοινωνία για το 49,1% των απαντησάντων, στη χώρα για το 63% και στον πλανήτη για το 92,1%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9
Αξιολόγηση οικολογικών προβλημάτων.

	Πολύ σημαντικό		Σημαντικό		Ασήμαντο		Σύνολο	
Ατμοσφαιρική ρύπανση	157	49,1%	71	22,2%	92	28,8%	320	100%
Μόλυνση του πόσιμου νερού	158	51,1%	58	18,8%	93	30,1%	309	100%
Μόλυνση λιμνών και ποταμών	162	52,1%	86	27,7%	63	20,3%	311	100%
Απόρριψη στερεών αποβλήτων	169	54,2%	92	29,5%	51	16,3%	312	100%
Πυρηνικά και χημικά λύματα	154	49,5%	41	13,2%	116	37,3%	311	100%
Αφανισμός της άγριας φύσης	162	52,3%	63	20,3%	85	27,4%	310	100%

	Πολύ σημαντικό		Σημαντικό		Ασήμαντο		Σύνολο	
Ατμοσφαιρική ρύπανση	196	63,0%	104	33,4%	11	3,5%	311	100%
Μόλυνση του πόσιμου νερού	167	54,8%	91	29,8%	47	15,4%	305	100%
Μόλυνση λιμνών και ποταμών	180	58,4%	107	34,7%	21	6,8%	308	100%
Απόρριψη στερεών αποβλήτων	199	64,4%	100	32,4%	10	3,2%	309	100%
Πυρηνικά και χημικά λύματα	174	57,0%	81	26,6%	50	16,4%	305	100%
Αφανισμός της άγριας φύσης	190	62,1%	89	29,1%	27	8,8%	306	100%

	Πολύ σημαντικό		Σημαντικό		Ασήμαντο		Σύνολο	
Ατμοσφαιρική ρύπανση	290	92,1%	22	7,0%	3	1,0%	315	100%
Μόλυνση του πόσιμου νερού	240	78,2%	60	19,5%	7	2,3%	307	100%
Μόλυνση λιμνών και ποταμών	263	84,0%	43	13,7%	7	2,2%	313	100%
Απόρριψη στερεών αποβλήτων	254	81,2%	56	17,9%	3	1,0%	313	100%
Πυρηνικά και χημικά λύματα	291	91,2%	25	7,8%	3	0,9%	319	100%
Αφανισμός της άγριας φύσης	272	85,3%	41	12,9%	6	1,9%	319	100%

2.2.4. Αρωγοί τοπικών ηγετών

Σε απάντηση 'κλειστής' ερώτησης όπου παρατίθεται μια σειρά θεσμικών και κοινωνικών φορέων και ζητείται από τους ανταποκριτές να προσδιορίσουν σε ποιους από αυτούς απευθύνονται, όταν κατά τη διάρκεια της πολιτικής ή διοικητικής τους λειτουργίας χρειάζονται υποστήριξη σε κάποιο θέμα, οι τοπικοί ηγέτες στην πλειοψηφία τους επιλέγουν συντεταγμένους θεσμικά φορείς που συγκροτούνται στην τοπική κοινωνία ή ασκούν τοπικό διοικητικό έργο, όπως σε εκπροσώπους της πόλης ή ανώτερα τοπικά διοικητικά στελέχη (74,4%), διοικητικούς παράγοντες σε ανώτερο επίπεδο περιφέρειας ή νομού (62,6%), τοπικές εφημερίδες (60,3%), σωματεία με ειδικά ενδιαφέροντα (59,1%) και τοπικούς εκλεγμένους εκπροσώπους κομμάτων (54,7%) [πίνακας 10].

Η επίκληση από τους τοπικούς ηγέτες των τοπικών συντεταγμένων φορέων, σε σχέση και με τα χαμηλά ποσοστά προσφυγής τους για υποστήριξη σε χαλαρότερους, πιο συγκυριακούς, αλλά ταυτόχρονα και πιο άμεσα αντιπροσωπευτικούς φορείς, όπως σε επιτροπές συγκεκριμένων περιοχών (31,8%), τοπικές θρησκευτικές και εθνοτοπικές οργανώσεις (24,1%), και στους πολίτες, υψηλού ή χαμηλού εισοδήματος αδιάκριτα (24,7% και 23,5% αντίστοιχα), μαρτυρεί ίσως την εύρυθμη, ιεραρχική λειτουργία των θεσμών, καθώς και το πρότυπο έμμεσης αντιπροσωπευτικότητας που χαρακτηρίζει την ελληνική δημοκρατία. Αντίθετα, το υψηλό ποσοστό προσφυγής σε φίλους και υποστηρικτές (55%) αφήνει να διαφάνεται το φάσμα των όποιων πελατειακών σχέσεων εξακολουθούν να ισχύουν στις τοπικές κοινωνίες [πίνακας 11].

ΠΙΝΑΚΑΣ 10
Αρωγοί τοπικών ηγετών

Τοπικοί εκλεγμένοι εκπρόσωποι κομμάτων	186	55,0%
Τοπικές εφημερίδες	205	60,7%
Αρχηγοί κομμάτων	79	23,4%
Εκπρόσωποι της πόλης ή ανώτερα τοπικά διοικητικά στελέχη	253	74,9%
Σωματεία με ειδικά ενδιαφέροντα	201	59,5%
Συνάδελφοι - Ομοίοβαθμοι διοικητικοί παράγοντες	179	53,0%
Διοικητικοί παράγοντες σε ανώτερο επίπεδο περιφέρειας ή νομού	213	63,0%
Τοπικοί επιχειρηματικοί παράγοντες	172	50,9%
Εργασικά σωματεία	145	42,9%
Επιτροπές πολιτών, πολίτες γενικά	176	52,1%
Εθνοτοπικές - θρησκευτικές οργανώσεις	82	24,3%
Επιτροπές περιοχών	108	32,0%
Πολίτες με χαμηλά εισοδήματα ή χαμηλό κοινωνικό στάτους	80	23,7%
Πολίτες με υψηλά εισοδήματα	84	24,9%
Φίλοι και υποστηρικτές	187	55,3%

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Αρωγοί τοπικών ηγετών σε σχέση με την ιδιότητά τους

	Αιρετοί παράγοντες		Υπηρεσιακοί παράγοντες		Εκπρόσωποι κοινωνίας πολιτών		Σύνολο	
Τοπικοί εκλεγμένοι εκπρόσωποι κομμάτων	98	60,5%	26	42,6%	51	53,7%	175	55,0%
Τοπικές εφημερίδες	101	62,3%	28	45,9%	67	70,5%	196	61,6%
Αρχηγοί κομμάτων	38	23,5%	8	13,1%	30	31,6%	76	23,9%
Εκπρόσωποι της πόλης ή ανώτερα τοπικά διοικητικά στελέχη	119	73,5%	46	75,4%	74	77,9%	239	75,2%
Σωματεία με ειδικά ενδιαφέροντα	99	61,1%	26	42,6%	62	65,3%	167	58,6%
Συνάδελφοι - Ομοϊθαλάκιοι διοικητικοί παράγοντες	79	48,8%	40	65,6%	50	52,6%	169	53,1%
Διοικητικοί παράγοντες σε ανώτερο επίπεδο περιφέρειας ή νομού	102	63,0%	41	67,2%	81	84,2%	204	64,2%
Τοπικοί επιχειρηματικοί παράγοντες	66	53,1%	27	44,3%	50	52,6%	163	51,3%
Εργατικά σωματεία	79	48,8%	19	31,1%	42	44,2%	140	44,0%
Επιτροπές πολιτών, πολίτες γενικά	90	55,6%	22	36,1%	53	55,8%	165	51,9%
Εθνοτιστικές - θρησκευτικές οργανώσεις	42	25,9%	9	14,8%	27	28,4%	78	24,5%
Επιτροπές περιοχών	61	37,7%	16	26,2%	26	27,4%	103	32,4%
Πολίτες με χαμηλά εισοδήματα ή χαμηλό κοινωνικό στάτους	39	24,1%	10	16,4%	27	28,4%	76	23,9%
Πολίτες με υψηλά εισοδήματα	40	24,7%	12	19,7%	26	27,4%	78	24,5%
Φίλοι και υποστηρικτές	91	56,2%	31	50,8%	55	57,9%	177	55,7%
Σύνολο	162	50,9%	61	19,2%	95	29,9%	318	100,0%

2.2.5. Αμφισβήτηση αποφάσεων

Ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό (80,7%) των ανταποκριτών, πιστεύει ότι η τοπική κοινωνία έχει τη δυνατότητα και τους τρόπους να αμφισβητεί τις αποφάσεις των ηγετών που την αφορούν, ποσοστό που αποτελεί επιπλέον τεκμήριο της διάχυσης των δημοκρατικών λειτουργιών σε τοπικό επίπεδο. Αναφορικά όμως με τους τρόπους που μετέρχεται η τοπική κοινωνία σε αυτές τις αμφισβητήσεις (στους οποίους καταλήγουμε ομαδοποιώντας τις απαντήσεις των ανταποκριτών στην αντίστοιχη 'ανοιχτή' ερώτηση), παρατηρούμε ότι πρωταρχικό ρόλο έχει η προσφυγή στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (37,6%), ακολουθούμενη από τις διαμαρτυρίες πολιτών, τις δημόσιες συζητήσεις κλπ. (29,8%) και τις απεργίες, συλλαλητήρια και μαζικές κινητοποιήσεις (22,1%), ενώ πολύ χαμηλότερο ποσοστό επιλέγει την αξιοποίηση των θεσμοθετημέ-

νων πολιτειακών οργάνων (4,3%) [πίνακας 12]. Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε εδώ ότι η σημαντική επικράτηση σχετικά εξω-θεσμικών μορφών δράσης, σε σχέση με τη χαμηλή αξιοποίηση των εσωθεσμικών δυνατοτήτων, ίσως να εκφράζει ένα έλλειμμα δημοκρατίας στο στενό πλαίσιο των θεσμοθετημένων πολιτειακών οργάνων, που αντισταθμίζεται όμως αναγκαστικά από μια εντονότερη δημοκρατική ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας σε πιο εξωθεσμικό επίπεδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12
Τρόποι αμφισβήτησης των αποφάσεων

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΟΛΙΤΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ	77	22,8%	29,8%
ΜΕ ΑΠΕΡΓΙΕΣ, ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΑ, ΚΛΠ.	57	16,9%	22,1%
ΜΕ ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ	31	9,2%	12,0%
ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΑ Μ.Μ.Ε.	97	28,7%	37,6%
ΕΚΛΟΓΕΣ, ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΑ	13	3,8%	5,0%
"ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ"	4	1,2%	1,6%
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΟΠΙΚΟΥΣ ΗΓΕΤΕΣ	6	1,8%	2,3%
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ	11	3,3%	4,3%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝΤΩΝ ΝΑΙ	258	76,3%	100,0%
ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝΤΩΝ	338	100,0%	

2.2.6. Συμμετοχή πολιτών

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι τοπικοί ηγέτες με τις απαντήσεις τους αντικρούουν τον μύθο της απομάκρυνσης των πολιτών από την πολιτική και της αδιαφορίας τους για τα κοινά, τουλάχιστον όσον αφορά την τοπική κοινωνία. Η διαφορά μάλιστα ανάμεσα στο ποσοστό των ανταποκριτών που πιστεύει ότι η συμμετοχή των πολιτών σε θέματα της τοπικής κοινωνίας είναι σήμερα μεγαλύτερη από ό,τι ήταν πριν από πέντε χρόνια και το ποσοστό αυτών που τη θεωρούν μειωμένη, είναι της τάξης του 3,9% υπέρ αυτών που τη θεωρούν μεγαλύτερη [πίνακας 13]. Η αντίστοιχη διαφορά σε σχέση με πριν από δέκα χρόνια είναι 3,3% υπέρ αυτών που παρατηρούν μια μείωση σήμερα της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά της τοπικής κοινωνίας, ποσοστό όμως πολύ μικρό, αν λάβουμε υπόψη ότι ένα 41,5% των ανταποκριτών τη θεωρεί σήμερα ενεργότερη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Συμμετοχή των πολιτών στα θέματα της τοπικής κοινωνίας

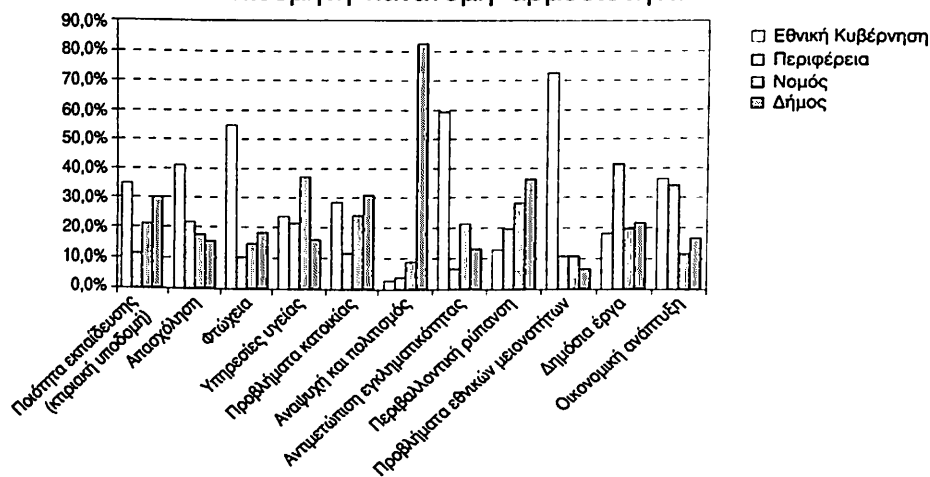
	Πριν από πέντε χρόνια		Πριν από δέκα χρόνια	
Μεγαλύτερη	122	36,5%	139	41,5%
Ίδια	101	30,2%	40	11,9%
Μικρότερη	109	32,6%	150	44,8%
Δεν γνωρίζω	2	0,6%	6	1,8%
Σύνολο	334	100%	335	100%

2.3. Το 'Δέον' της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Κοινωνίας

2.3.1. Επιθυμητή κατανομή αρμοδιοτήτων

Αξιοσημείωτα είναι τα αποτελέσματα της έρευνας, όσον αφορά το χωρικό θεσμικό επίπεδο στο οποίο οι τοπικοί ηγέτες θα ανέθεταν την κύρια ευθύνη άσκησης διοικητικού έργου σε μια σειρά τομέων, εάν είχαν τη δυνατότητα να αλλάξουν το ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Παρατηρούμε ότι, αν και θεωρούν ανεπαρκείς τις αρμοδιότητες και εξουσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης σε τομείς όπως η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, τα προβλήματα της εισροής αλλοδαπών μεταναστών, της φτώχειας και της απασχόλησης, οι ανταποκριτές εξακολουθούν να πιστεύουν ότι για τους συγκεκριμένους τομείς -ο τομέας της εισροής μεταναστών εδώ αντιστοιχίζεται με αυτόν των εθνικών μειονοτήτων- πρέπει να έχει την κύρια ευθύνη η εθνική (κεντρική) κυβέρνηση [πίνακας 14 και γράφημα 4]. Αίτημα για ουσιαστική αποκέντρωση αρμοδιοτήτων εκφράζουν μόνο στην περίπτωση των προβλημάτων της κατοικίας και της λειτουργίας των υπηρεσιών υγείας, αφού και οι τομείς των δημοσίων έργων, της αναψυχής και του πολιτισμού, που αποδίδουν επίσης στη διοικητική αρμοδιότητα περιφερειακών ή τοπικών οργάνων, εμφανίζονται ήδη αποκεντρωμένοι. Είναι δηλαδή τομείς στους οποίους –στο σημερινό θεσμικό πλαίσιο– η τοπική αυτοδιοίκηση παρουσιάζει ή ένα ασήμαντο έλλειμμα (δημόσια έργα) ή απόλυτη επάρκεια (αναψυχή και πολιτισμός) αρμοδιοτήτων και εξουσιών.

Γράφημα 4
Επιθυμητή κατανομή αρμοδιοτήτων

ΠΙΝΑΚΑΣ 14
Επιθυμητή κατανομή αρμοδιοτήτων

	Ποιότητα εκπαίδευσης	Απασχόληση	Φτώχεια	Υπηρεσίες υγείας	Προβλήματα κατοικίας	Ανασυγκι και πολιτισμός	Αντιμετώπιση περιβαλλοντικής ρύπανσης	Προβλήματα εθνικών μειονοτήτων	Δημόσια έργα	Οικονομική ανάπτυξη
Εθνική Κυβέρνηση	105 35,2%	123 41,4%	160 54,8%	69 23,5%	83 28,2%	8 2,6%	179 59,3%	36 12,6%	217 72,3%	100 36,0%
Περιφέρεια	33 11,1%	64 21,5%	30 10,3%	63 21,4%	33 11,2%	11 3,6%	19 6,3%	56 18,6%	31 10,3%	93 33,5%
Νομός	62 20,8%	51 17,2%	42 14,4%	108 36,7%	70 23,8%	28 8,8%	64 21,2%	80 28,0%	31 10,3%	54 19,1%
Δήμος	89 29,9%	45 15,2%	53 18,2%	47 16,0%	90 30,6%	249 82,2%	38 12,6%	104 38,4%	19 6,3%	60 21,2%
Μη Κυβερνητικές οργανώσεις	6 1,7%	5 1,7%	7 2,4%	0 0,0%	5 1,7%	3 1,0%	1 0,3%	5 1,7%	2 0,7%	3 1,1%
Ιδιωτικός φορέας	4 1,3%	8 2,7%	0 0,0%	6 2,0%	9 3,1%	3 1,0%	1 0,3%	2 0,7%	0 0,0%	6 2%
Πολίτες	0 0,0%	1 0,3%	0 0,0%	1 0,3%	4 1,4%	3 1,0%	0 0,0%	3 1,0%	0 0,0%	0 0,0%
Σύνολο	288 100%	287 100%	282 100%	294 100%	294 100%	303 100%	302 100%	286 100%	300 100%	278 100%

2.3.2. Ανεπιθύμητοι γείτονες

Οι τοπικοί ηγέτες είναι αρκετά σαφείς ως προς τις κατηγορίες ατόμων που δεν θα επιθυμούσαν να έχουν γείτονες. Πρόβλημα τους δημιουργούν οι κατηγορίες που –κατά την αντίληψή τους– συνειρμικά ανάγουν σε συγκεκριμένες αντικοινωνικές ή οχληρές συμπεριφορές. Έτσι το 71,5% των ανταποκριτών, απεύχεται να έχει γείτονες άτομα με βεβαρημένο ποινικό μητρώο, το 46,8% αλκοολικούς, το ίδιο ακριβώς ποσοστό πολύτεκνους (ή, ακριβέστερα, τα παιδιά των πολύτεκνων), το 45,6% μετανάστες/αλλοδαπούς εργάτες και το 45% ψυχοπαθείς [πίνακας 15]. Αντίθετα, κατηγορίες που ανάγουν, κατά κύριο λόγο, σε στοιχεία πολιτισμικής ταυτότητας και ελάχιστα στις όποιες δημόσιες επιλήψιμες συμπερι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 15
Ανεπιθύμητοι γείτονες

Άτομα με βεβαρημένο ποινικό μητρώο	243	71,9%
Αλκοολικούς	159	47,0%
Πολύτεκνους	159	47,0%
Μετανάστες/αλλοδαπούς εργάτες	155	45,9%
Ψυχοπαθείς	153	45,3%
Δεξιούς εξτρεμιστές	126	37,3%
Άλλους ποιούς:	72	21,3%
Τσιγγάνους	58	17,2%
Διαφορετικής φυλής, εθνικότητας (αναφέρατε)	35	10,4%
Πάσχοντες απο AIDS	35	10,4%
Ναρκομανείς	23	6,8%
Μουσουλμάνους	14	4,1%
Αριστερούς εξτρεμιστές	5	1,5%
Ομοφυλόφιλους	2	0,6%

φορές των ατόμων που τις απαρτίζουν, παρουσιάζουν πολύ χαμηλότερα ποσοστά απόρριψης από τους τοπικούς ηγέτες, όπως 10,3% τα άτομα διαφορετικής φυλής ή εθνικότητας (σε σχέση με το 45,6% για τους μετανάστες/αλλοδαπούς εργάτες), 4,1% οι μουσουλμάνοι και 0,6% οι ομοφυλόφιλοι.

2.3.3. Δικαιώματα μειονοτήτων

Εμφορούμενοι δημοκρατικών αξιών εμφανίζονται οι τοπικοί ηγέτες όσον αφορά τα ατομικά και συλλογικά δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων, αφού ένα πολύ υψηλό ποσοστό αναγνωρίζει σε αυτές το δικαίωμα να έχουν δικές τους εκκλησίες (96%), εφημερίδες (96%), σχολεία (94%), και πολιτιστικές οργανώσεις (93%) [πίνακας 16]. Ενώ όμως το 81% πιστεύει ότι πρέπει οι μειονότητες να μπορούν να έχουν εκλεγμένους αντιπροσώπους σε αιρετά όργανα, μόνο το 34% δέχεται τη λειτουργία μειονοτικών πολιτικών κομμάτων, διαφορά που υποδηλώνει ότι κατ' αυτούς οι μειονότητες δεν πρέπει να έχουν το δικαίωμα να αναδεικνύουν τους αντιπροσώπους τους μέσα από δικές τους συλλογικές κομματικές διαδικασίες. Θα παρατηρούσαμε επίσης ότι η αναντιστοιχία των δύο αυτών ποσοστών ίσως να εκφράζει και τον προσωποπαγή χαρακτήρα των αντιπροσωπευτικών θεσμών στην Ελλάδα, ή, όπως αναφέρθηκε προηγουμένα, το πρότυπο έμμεσης αντιπροσωπευτικότητας του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16
Δικαιώματα μειονοτήτων

	Ναι		Όχι		Σύνολο	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
Εφημερίδα	319	96,4%	12	3,6%	331	100%
Εκκλησία	319	95,8%	14	4,2%	333	100%
Σχολείο	314	94,3%	19	5,7%	333	100%
Πολιτιστικές οργανώσεις	309	93,1%	23	6,9%	332	100%
Εκλεγμένους αντιπροσώπους σε αιρετά σώματα	266	80,6%	64	19,4%	330	100%
Επίσημα αναγνωρισμένη γλώσσα	196	60,5%	128	39,5%	324	100%
Πολιτικά κόμματα	109	33,6%	215	66,4%	324	100%

2.4. Ιδεολογικοπολιτικό Προφίλ

2.4.1. Ιδεολογικές τοποθετήσεις

Μια σειρά ερωτήσεων φωτίζει στοιχεία της ιδεολογικής ταυτότητας των τοπικών ηγετών. Έτσι παρατηρούμε ότι απερίφραστα απορρίπτουν τον άκρατο κρατισμό στο θέμα της ιδιοκτησίας και διαχείρισης των επιχειρήσεων (1%), ενώ ισόποσα –σχεδόν– μοιράζονται ανάμεσα σε αυτούς που αποδίδουν στους ιδιοκτήτες όλες τις αρμοδιότητες στη διοίκηση των επιχειρήσεων και επιλογή των διευθυντών τους (48%), και αυτούς που προτιμούν κάποια μορφή συνεργασίας ιδιοκτητών και εργαζομένων στην επιλογή των διευθυντών (45%) [πίνακας 17].

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Απόψεις για τη διοίκηση των επιχειρήσεων

Μόνο οι ιδιοκτήτες πρέπει να έχουν τη διοίκηση των επιχειρήσεων τους ή να διορίζουν τους διευθυντές	159	48%
Ιδιοκτήτες και εργαζόμενοι πρέπει να συνεργάζονται για την επιλογή των διευθυντών των επιχειρήσεων	149	45%
Οι επιχειρήσεις πρέπει να είναι κρατικές και οι εργαζόμενοι να εκλέγουν τους διευθυντές	11	3%
Οι επιχειρήσεις πρέπει να είναι κρατικές, και η κυβέρνηση να διορίζει τους διευθυντές	2	1%
Οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν την ιδιοκτησία των επιχειρήσεων, και να εκλέγουν τους διευθυντές.	12	4%
Σύνολο	333	100%

Επίσης, οι τοπικοί ηγέτες εκλήθησαν να τοποθετηθούν σε μια πλειάδα επιμέρους ισχυρισμών, αξιολογικών θέσεων και οντολογικών αξιωμάτων διαφόρων ιδεολογικοπολιτικών προσεγγίσεων. Καλύπτοντας το φάσμα από τον ανεξέλεγκτο φιλελευθερισμό έως την ολοκληρωτική εξουσία των ολίγων, είτε σε επίπεδο ελίτ, είτε σε επίπεδο κράτους, οι ανταποκριτές αντιμετωπίζουν στην όποια συνθετική προσπάθειά τους την αναπόφευκτη σύγκρουση των ιδεολογιών. Κάτι τέτοιο ενίοτε οδηγεί στην απόλυτη αντίφαση. Έτσι είναι χαρακτηριστικό ότι ένα 23,1% των ανταποκριτών πιστεύει ταυτόχρονα ότι 'το σύστημα της οικονομίας της αγοράς είναι δίκαιο και αποτελεσματικό' και ότι 'η κυβέρνηση οφείλει να εξασφαλίζει απασχόληση για κάθε πολίτη' [πίνακας 18].

Το αφετηριακό αξίωμα του οικονομικού φιλελευθερισμού, ότι η οικονομία της αγοράς είναι δίκαιη και αποτελεσματική, διότι τείνοντας αδιάλειπτα στην ισορροπία εξασφαλίζει από μόνη της την πλήρη αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων, συνδυάζεται εδώ αβιάστα με το αίτημα για κρατικό παρεμβατισμό στην αγορά εργασίας, και μάλιστα σε βαθμό που να καλύπτει τον κάθε πολίτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18
Σύνθεση - Αντιφάσεις

ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	ΣΥΣΤΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ						Σύνολο γραμμής
	Συμφωνών απόλυτα	Συμφωνών	%	Διαφωνών	Διαφωνών απόλυτα	%	
Συμφωνών απόλυτα	5	34	23,1%	100	32		171
Συμφωνών	1	35		59	11		106
Διαφωνών	4	9		20	6	9,3%	39
Διαφωνών απόλυτα	2	2	1	3			8
Σύνολο στήλης	12	80		180	52		324

2.4.2. Πίστη στη Δημοκρατία

Η απόλυτη πλειοψηφία (55%) των τοπικών ηγετών πιστεύει ότι η δημοκρατία στην Ελλάδα 'λειτουργεί καλά αλλά με ορισμένα προβλήματα', υιοθετώντας ίσως έτσι το στοιχείο της εξελικτικότητας που εμπεριέχει η έννοια της δημοκρατίας, επιδεχόμενη συνεχώς βελτιώσεων, ενώ μόνο ένα 6% πιστεύει ότι διακυβεύεται η επιβίωσή της [πίνακας 19].

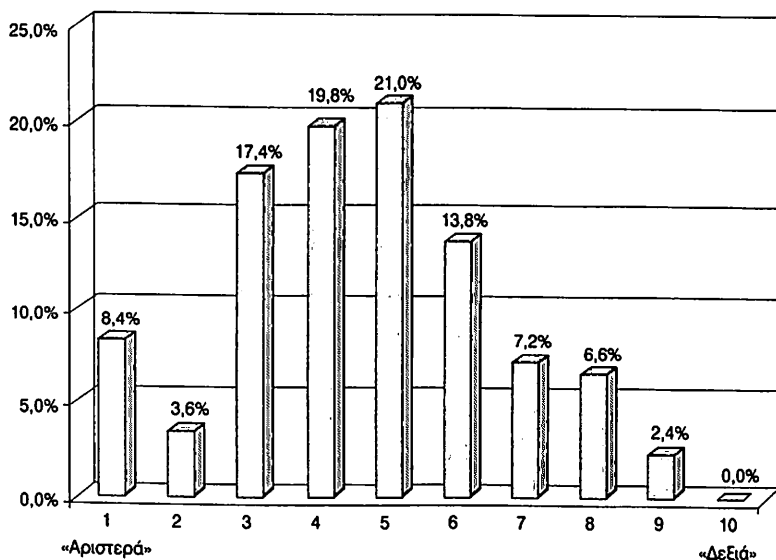
ΠΙΝΑΚΑΣ 19
Λειτουργία της δημοκρατίας

	#	%
Η δημοκρατία μας λειτουργεί καλά	50	14,7%
Η δημοκρατία μας λειτουργεί καλά αλλά με ορισμένα προβλήματα	174	54,8%
Η δημοκρατία μας λειτουργεί αλλά με πολλά προβλήματα	90	24,9%
Η δημοκρατία μας λειτουργεί τόσο άσχημα, που αν συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση δεν θα έχουμε πλέον δημοκρατία	15	5,6%
Σύνολο	329	100%

2.4.3. Πολιτικός αυτοπροσδιορισμός

Αυτοπροσδιορίζοντας τη θέση τους στο πολιτικό φάσμα, οι τοπικοί ηγέτες επιλέγουν στη μεγάλη πλειοψηφία τους το χώρο του κέντρου με μια ελαφρά απόκλιση προς την κεντροαριστερά [γράφημα 5]. Η κανονικότητα της καμπύλης που παρουσιάζει την κλίμακα των επιλογών τους (με 1 την άκρα αριστερά και 10 την άκρα δεξιά) ανατρέπεται μόνο στη μετάβαση από τη θέση 2 στη θέση 1, γεγονός που ίσως ερμηνεύεται από την απροθυμία ανταποκριτών οπαδών του ΚΚΕ να αποδεχθούν την ύπαρξη της όποι-ας πέραν αυτών αριστεράς.

Γράφημα 5
Πολιτικός Αυτοπροσδιορισμός

2.5. Απέναντι στον 'Καποδίστρια'

Στην 'ανοικτή' ερώτηση για τις επιπτώσεις της εφαρμογής του προγράμματος 'Καποδίστριας' στο δήμο τους, οι τοπικοί ηγέτες πρόέβησαν σε μια πλειάδα επισημάνσεων και σχολίων που ομαδοποιούνται στον πίνακα 20. Πολύ σχηματικά, παρατηρούμε ότι η μεγάλη πλειοψηφία των ανταποκριτών επισημαίνει ευεργετικές για την τοπική αυτοδιοίκηση επιπτώσεις, ενώ μόνο το 13,4% τάσσεται σαφώς ενάντια στην εφαρμογή του προγράμματος (ποσοστό που

αυξάνεται κατά 1,3% περίπου, αν από το δείγμα αφαιρεθούν όσοι απάντησαν ότι ο 'Καποδίστριας' δεν έχει εφαρμοστεί στην περιοχή τους).

ΠΙΝΑΚΑΣ 20
Απόψεις για τις επιπτώσεις από το πρόγραμμα 'Καποδίστριας'

	#	%
Αλλαγές στην οργανωτική λειτουργία, αναβάθμιση προσφερόμενων υπηρεσιών, καλύτερη αντιμετώπιση συγκεκριμένων αναγκών και προβλημάτων	125	56,6%
Κατασκευή έργων υποδομής, οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, αύξηση των θέσεων εργασίας, ενίσχυση της περιφέρειας	77	34,8%
Ενίσχυση, ανεξαρτητοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης	38	17,2%
Καμία στην περιοχή μου, δεν έχει εφαρμοστεί	28	12,7%
Επιβράδυνση του δήμου, ερήμωση της υπαίθρου, αρνητικές επιπτώσεις γενικότερα	26	11,8%
Πληθυσμιακή, γεωγραφική επέκταση των ορίων του δήμου	17	7,7%
Αύξηση εισροών στο δήμο, εξοικονόμηση πόρων	14	6,3%
Ασήμαντες επιπτώσεις	12	5,4%
Αύξηση του λειτουργικού κόστους, οικονομικές επιβαρύνσεις για την τοπική αυτοδιοίκηση, αυξημένες υποχρεώσεις των δήμων	8	3,6%
Έλλειψη πόρων και προσωπικού, προβλημάτων στην απαραίτητη στελέχωση των δήμων	8	3,6%
Πολιτιστική ανάπτυξη, άνοδος πνευματικού επιπέδου, παιδεία	7	3,2%
Σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος	6	2,7%
Ανάπτυξη των σχέσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης με την Ευρωπαϊκή Ένωση, καλύτερη αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων	4	1,8%
Δεν γνωρίζω, δεν σχολιάζω, καμία πρόβλεψη	4	1,8%
Αβέβαιο μέλλον	3	1,4%
Αύξηση της ανεργίας και της ανισότητας	3	1,4%
Ατομα που εκφράστηκαν	221	

2.6. Σύγκριση με τις λοιπές χώρες

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η έρευνα, από το 1991 έως σήμερα, έγινε σε 29 χώρες, δείγμα που καλύπτει ένα ιδιαίτερα ευρύ

φάσμα τύπων κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής δομής και επιτρέπει τη συγκριτική παραβολή των αποτελεσμάτων, χωρών με έντονες διαφοροποιήσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 21
Χώρες που συμμετέχουν στη διεθνή έρευνα

ΧΩΡΑ	ΠΡΩΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ			ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ			ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
	ΕΤΟΣ	Ο.Τ.Α	ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	ΕΤΟΣ	Ο.Τ.Α	ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	
ΔΥΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ							
ΗΠΑ	1993	26	271				Samuel J. Eldersveld
ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	1995	2	631				Thomas R. Cusack
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	1995	2	544				Thomas R. Cusack
ΑΥΣΤΡΙΑ	1993	31	378				Werner Pleschberger
ΙΣΠΑΝΙΑ	1996	31	444				Soledad Garcia
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	1997	23	423				Michael S. de Vries
ΣΟΥΗΔΙΑ	1991	20	440	1999			Lars Stromberg
ΕΛΒΕΤΙΑ	1993	61	819				Wolf Linder
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	1994	73	366				Gretar T. Eythorsson
ΕΛΛΑΔΑ	1998	27	338				Φίλιππος Λουκίσσας
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ							
ΠΟΛΩΝΙΑ	1991	30	440	1995	30	448	Jerzy J. Wiatr
ΤΣΕΧΙΑ	1993	20	311	1995	22	254	Jan Rehak
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	1992	30	405	1996	29	394	Antal Bohm
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	1993	20	300	1995	20	223	Jan Rehak
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	1992	18	277	1995	21	312	Arvydas Matulionis
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	1991	19	275				Jan Makarovic
ΛΕΤΤΟΝΙΑ	1999	23	325				Edvins Vanags
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ							
ΡΩΣΙΑ	1992	45	548	1995	73	1068	Zhan Toshchenko
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	1991	30	450	1995	30	450	Oleksandr Boukhalov
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	1991	30	449	1995	29	417	Jane Gnihchenko
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ							
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	1993	29	401				Bekhodyr Umarov
ΚΑΖΑΚΙΣΤΑΝ	1992	26	448	1995	24	338	Aleksandr Polyakov
ΚΙΡΓΚΙΣΤΑΝ	1995	20	300				Khusejn Iseev
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ							
ΙΑΠΩΝΙΑ	1997	30	402				Shiro Abe
ΝΟΤΙΟΣ ΚΟΡΕΑ	1994	22	602				Chung-Si Ahn
ΤΑΙΒΑΝ	1996	6	372				Da-Chi Liao
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ							
ΤΟΥΡΚΙΑ	1993	33	449				Ergun Ozbudun
ΑΡΜΕΝΙΑ	1995	24	360				Gevork Pogosian
ΒΡΑΖΙΛΙΑ	1998						Maria Hermiria Tavares

ΠΙΝΑΚΑΣ 22
Δείκτες Δημοκρατικότητας

ΧΩΡΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ Α	ΔΕΙΚΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ Β
ΔΥΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ		
ΗΠΑ	0,31	6,84
ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	0,29	5,98
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	0,27	
ΑΥΣΤΡΙΑ	0,09	5,13
ΙΣΠΑΝΙΑ	0,22	
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	0,22	
ΣΟΥΗΔΙΑ	0,45	7,27
ΕΛΒΕΤΙΑ	0,16	5,27
ΙΣΛΑΝΔΙΑ		5,49
ΕΛΛΑΔΑ	0,24	6,68
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ		
ΠΟΛΩΝΙΑ	0,11	5,19
ΤΣΕΧΙΑ	0,12	5,50
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	0,09	5,06
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	0,08	5,15
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	0,07	4,92
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	0,05	4,96
ΛΕΤΤΟΝΙΑ		
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ		
ΡΩΣΙΑ	-0,09	3,70
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	-0,01	4,49
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	-0,10	3,61
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ		
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	-0,17	3,10
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	-0,13	3,43
ΚΙΡΓΚΙΣΤΑΝ	-0,18	
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ		
ΙΑΠΩΝΙΑ	0,05	
ΝΟΤΙΟΣ ΚΟΡΕΑ	0,07	5,13
ΤΑΙΒΑΝ	0,06	
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ		
ΤΟΥΡΚΙΑ	0,31	6,32
ΑΡΜΕΝΙΑ	-0,02	
ΒΡΑΖΙΛΙΑ		

Κυρίως, επιχειρείται σύγκριση ανάμεσα σε δυτικές δημοκρατίες, μερικές με μακρά παράδοση σοσιαλδημοκρατικής διακυβέρνησης, και σε χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού, που μόλις τα τελευταία δώδεκα χρόνια έχουν ξεκινήσει μια πορεία εκδημοκρατισμού δυτικού τύπου. Μάλιστα, σε δέκα από τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης και δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, η έρευνα που έγινε για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του ενενήντα, επαναλήφθηκε μερικά χρόνια αργότερα ώστε να υπάρχει η δυνατότητα διαχρονικής σύγκρισης. Στην Ελλάδα, όπως και στη Βραζιλία και Λετονία, η έρευνα ξεκίνησε αρκετά πρόσφατα, την περίοδο 1998 - 99.

Ο μέσος όρος αριθμού των Ο.Τ.Α. που συμμετείχαν από κάθε χώρα ήταν 27, δείγμα που συμπίπτει ακριβώς με αυτό της έρευνας στην Ελλάδα. Το εύρος του αριθμού των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν σε κάθε χώρα, κυμάνθηκε από 271 στις Η.Π.Α. μέχρι 631 στη Δυτική Γερμανία (αλλά σε δύο μόνο Ο.Τ.Α.), ενώ για την Ελλάδα ο αντίστοιχος αριθμός είναι 338.

Αναφορικά με τα αποτελέσματα της Ελλάδας και τη σύγκρισή τους με αυτά άλλων χωρών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λεγόμενοι "δείκτες δημοκρατικότητας Α και Β" στους οποίους καταλήγουν οι Ostrowski και Teune, αποδίδοντας διαφορετικούς συντελεστές στις απαντήσεις των ανταποκριτών σε εννέα υποερωτήσεις συγκεκριμένης ερώτησης, που αφορά κυρίως την ιδεολογική ταυτότητα και στάση των τοπικών ηγετών (βλέπε § 2.4.1).

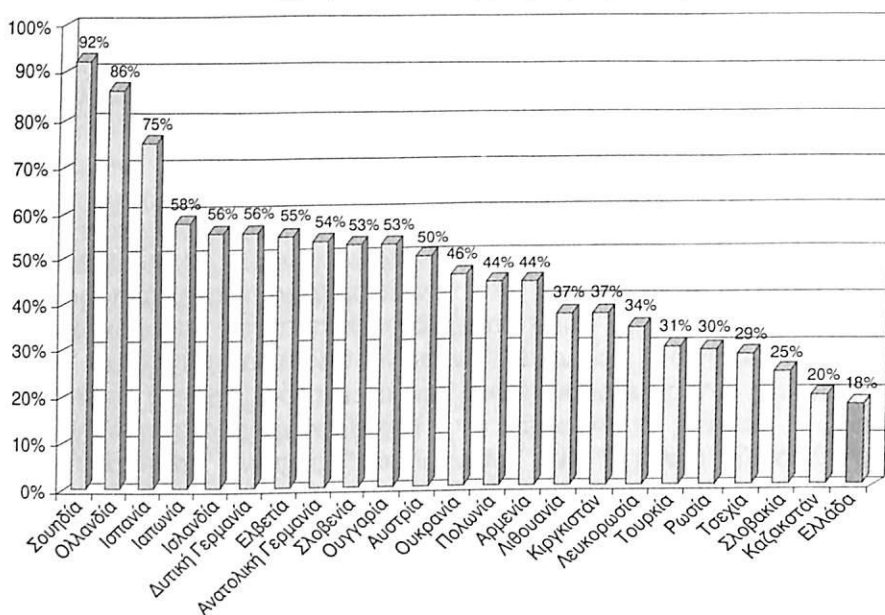
Ο δείκτης Α απορρέει από τον μέσο όρο της απόδοσης των συντελεστών 1, 0.33, -0.33 και -1 στις απαντήσεις "συμφωνώ απόλυτα - συμφωνώ - διαφωνώ - διαφωνώ απόλυτα" αντίστοιχα για έξη από τις εννέα υποερωτήσεις και αντίστροφα για τις υπόλοιπες τρεις. Ο δείκτης Β απορρέει από το άθροισμα της απόδοσης των συντελεστών 0 και 1 στις απαντήσεις "συμφωνώ απόλυτα / συμφωνώ", και "διαφωνώ / διαφωνώ απόλυτα" επίσης αντίστοιχα για έξη από τις εννέα και αντίστροφα για τις υπόλοιπες τρεις υποερωτήσεις. Επιτυγχάνεται έτσι η προμοδότηση με θετικούς συντελεστές των απαντήσεων που μαρτυρούν την προσήλωση των ανταποκριτών σε δημοκρατικές προσεγγίσεις ή την απόρριψη, από πλευράς τους, αντιδημοκρατικών απόψεων, και αντίθετα η απόδοση αρνητικών ή μηδενικών συντελεστών σε όσους υιοθετούν αντιδημοκρατικές στάσεις.

Η εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων, στις απαντήσεις των ελληνικών ανταποκριτών, δίνει ένα δείκτη δημοκρατικότητας Α (ίσο με 0,24, που κατατάσσει την Ελλάδα στην πέμπτη (5η) θέση μετά

τη Σουηδία, Η.Π.Α., Τουρκία, Δυτική και Ανατολική Γερμανία⁴. Η θέση αυτή επιβεβαιώνεται και από τον δείκτη Β που είναι ίσος με 5,58 μονάδες.

Αξιοσημείωτη επίσης είναι –ιδίως σε αντιδιαστολή με τον υψηλό δείκτη δημοκρατικότητας που παρουσιάζει η Ελλάδα– η απάντηση που δίνουν οι Έλληνες ανταποκριτές σε ερώτηση αναφορικά με την αξιοπιστία των συνανθρώπων τους. Ένα μικρό ποσοστό (18%) πιστεύει ότι "οι περισσότεροι άνθρωποι είναι άξιοι εμπιστοσύνης", αποτέλεσμα που κατατάσσει τη χώρα μας στην τελευταία θέση μεταξύ των 23 χωρών για τις οποίες υπάρχουν αποτελέσματα όσον αφορά τη συγκεκριμένη ερώτηση, με πρώτες τη Σουηδία και την Ολλανδία που παρουσιάζουν τα εντυπωσιακά ποσοστά 92 % και 86% αντίστοιχα.

Γράφημα 6
Δείκτης εμπιστοσύνης προς τρίτους

3. Συμπερασματικά

Τα πορίσματα της έρευνας καταδεικνύουν, εφ' ενός μεν την αδιαμφισβήτητη εμπέδωση και λειτουργία του δημοκρατικού πολι-

τεύματος στη χώρα μας και αφ' ετέρου την ύπαρξη χώρου, στις τοπικές κοινωνίες, για σημαντικές βελτιώσεις και παρεμβάσεις αντιμετώπισης του σημαντικού ελλείμματος αρμοδιοτήτων και εξουσιών της τοπικής αυτοδιοίκησης, τουλάχιστον όπως αυτό καταγράφεται στη συνείδηση των τοπικών ηγετών, ώστε η δημοκρατική πρακτική και διακυβέρνηση να έχει πραγματικά τοπικές βάσεις και περιθώρια ουσιαστικότερης διοίκησης.

Σταχυολογώντας, ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μπορούν να αναφερθούν: η μικρή συμμετοχή των γυναικών στις ανώτερες βαθμίδες της τοπικής ηγεσίας και της καταγραφής ως σημαντικών προβλημάτων σε τοπικό επίπεδο, της ανεργίας και των προτεραιοτήτων για οικονομική ανάπτυξη. Επισημαίνεται η εύρυθμη ιεραρχική λειτουργία των θεσμών, καθώς και το πρότυπο έμμεσης αντιπροσωπευτικότητας που χαρακτηρίζει την ελληνική δημοκρατία, ενώ ταυτόχρονα διαφαίνεται το φάσμα των όποιων πελατειακών σχέσεων που εξακολουθούν να ισχύουν στις τοπικές κοινωνίες (§ 2.2.4). Αντίστοιχα, η επικράτηση σχετικά εξωθεσμικών μορφών δράσης, σε σχέση με τη χαμηλή αξιοποίηση των εσωθεσμικών δυνατοτήτων παρεμβάσεων, αναφορικά με την αμφισβήτηση αποφάσεων τοπικών ηγετών, ίσως να εκφράζει ένα έλλειμμα δημοκρατίας στο στενό πλαίσιο των θεσμοθετημένων οργάνων, που όμως αντισταθμίζεται από μία εντονότερη ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας, κυρίως στο εξωθεσμικό επίπεδο (§ 2.2.5).

Όσον αφορά τη στάση των τοπικών ηγετών απέναντι στο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα "Καποδίστριας", η πλειοψηφία επισημαίνει ευεργετικές συνέπειες για την τοπική κοινωνία. Τέλος, άξια αναφοράς είναι η στάση των τοπικών ηγετών ως προς τις κατηγορίες ατόμων που δεν θα επιθυμούσαν να έχουν ως γείτονες, και οι οποίες ανάγονται συνειρμικά σε συγκεκριμένες αντικοινωνικές ή οχληρές συμπεριφορές (βεβαρημένο ποινικό μητρώο, αλκοολικοί, πολύτεκνοι), αντίληψη που συνάδει με τα επόμενα.

Ολοκληρώνοντας, πρέπει να αναφερθεί η αναδυόμενη, από την ιδεολογική ταυτότητα και στάση των τοπικών ηγετών, αντίφαση της ελληνικής κοινωνίας, όπου ενώ κατατάσσεται σε υψηλή θέση αναφορικά με τους διεθνείς δείκτες δημοκρατικότητας, η παρατηρούμενη δυσπιστία προς τους τρίτους, εγείρει σημαντικά ερωτήματα ως προς τη δυνατότητα συλλογικά οργανωμένων παρεμβάσεων και δράσεων.

Βιβλιογραφία

- Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δ/ση Οργάνωσης και Λειτουργίας Ο.Τ.Α., Τμήμα Οργάνωσης και Λειτουργίας Ο.Τ.Α., Διοικητική Διαίρεση της Ελλάδος κατά Περιφέρειες, Νομούς, Δήμους και Κοινότητες (Μεταβολές μέχρι 31.12.1997), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1998
- B. Jacob, H. Teune, K. Ostrowski, *Democracy and Local Governance: Ten Empirical Studies*, Matsunaga Institute for Peace, University of Hawai'i, USA, 1993
- B. Jacob, W.Linder, R. Nabholz, C. Heierli, *Democracy and Local Governance: Nine Empirical Studies*, Matsunaga Institute for Peace, University of Hawai'i, USA, 1999
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΤΜΧΠΑ, Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης, Ε.Ε.Τ.Α.Α., Τελική έκθεση Ερευνητικού Έργου "Έρευνα για τη λειτουργία των Δημοκρατικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο", Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Φεβρουάριος 2000
- B. Φίλιας, κα., Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, Gutenberg Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1977
- C. Javeau, Η έρευνα με ερωτηματολόγιο, Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή, Τυπωθήτω, Αθήνα 1996
- Επιτροπή των Περιφερειών, Εκπροσώπηση των Γυναικών στα Περιφερειακά και Τοπικά Κοινοβούλια και Συνελεύσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκές Κοινότητες, Λουξεμβούργο, 1999

Σημειώσεις

1. Την ερευνητική ομάδα εκπόνησης του έργου αποτέλεσαν οι: Φίλιππος Λουκίσσας, Καθηγητής Χωροταξίας, επιστημονικός υπεύθυνος, Βύρων Κοτζαμάνης, Καθηγητής Δημογραφίας, Βασίλης Παππάς, Επικ. Καθηγητής Πληροφορικής και Γ.Σ.Π., Νικόλαος Βογιαζίδης, Δρ. Πολιτικών Επιστημών, Μαίρη Ευαγγελινίδου, Πολιτικός Επιστήμων, Γιώργος Τσοπάνογλου, Δρ. Κοινωνιολογίας. Από το Ε.Κ.Δ.Δ. συμμετείχε εκτός από την κα Μ. Ευαγγελινίδου και τριάντα (30) απόφοιτοι της Ε.Σ.Δ.Δ. με συντονιστή τον κ. Κ. Παπαδημητρίου. Επίσης συνεργάστηκε ομάδα προ-

πτυχιακών φοιτητών του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας καθώς και απασχολήθηκαν μέλη της Ε.Ε.Τ.Α.Α. Η επιστημονική ομάδα εκφράζει τις ευχαριστίες της σε όλους όσοι συνέβαλαν στην υλοποίηση της έρευνας αυτής και ειδικότερα στους: κ. Α. Παπαδόπουλο, Υπουργό, κ. Γ. Φλωρίδη, Υφυπουργό, κ. Τζανή, Υφυπουργό Εσωτερικών, κ. Π. Βασιλείου, Γ.Γ. ΥΠΕΣΔΔΑ, κ. Π. Μαϊστρο και κα. Ε. Σερελή, Γ.Γ. ΥΠΕΣΔΔΑ, καθώς και τους κ.κ. Α. Κοιμήση, Πρόεδρο και Γ. Δανόπουλο, ΕΕΤΑΑ, τον καθηγητή Α. Πασσά, ΕΚΔΔ, τον κ. Γεωργαράκη, Δ/ντη ΕΣΔΔ. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει στους εξωτερικούς συνεργάτες και επιστημονικούς συντονιστές του διεθνούς προγράμματος, καθ. Κ. Ostrowski, Αντιπρύτανη Pultusk School of Humanities, Poland, κα. Tania Iskra, Pultusk School of Humanities, και Η. Teune, καθηγήτη University of Pennsylvania, USA, καθώς και στον Z. Toschenco, καθηγητή κοινωνιολογίας, Russia, Academy of Sciences and Russian State University of Humanities. Τέλος, ευχαριστίες ανήκουν και στην κ. Ελένη Περδικάρη, Οικονομολόγο, για την συμβολή της στη μετάφραση του διεθνούς ερωτηματολογίου.

2. Στο κείμενο τα ποσοστά παρουσιάζονται ως επί των απαντησάτων.

3. Επιτροπή των Περιφερειών, Εκπροσώπηση των Γυναικών στα Περιφερειακά και Τοπικά Κοινοβούλια και Συνελεύσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκές Κοινότητες (Λουξεμβούργο, 1999), σελ. 19.

4. Ερωτήματα μπορεί να προκαλέσει η υψηλή θέση της Τουρκίας στη γενική κατάταξη, αλλά οι υπογράφωντες δεν είχαν στη διάθεσή τους όλα τα στοιχεία για να διασταυρώσουν το γεγονός. Το ερώτημα αυτό ενστερνίζονται και οι έχοντες τον γενικό συντονισμό της έρευνας σε διεθνές επίπεδο.

